GENERALINIO ADVOKATO
MACIEJ SZPUNAR IŠVADA,
pateikta 2017m. vasario 1 d.[1]

Byla C-670/15

Jan Šalplachta

(Bundesarbeitsgericht (Federalinis darbo teismas, Vokietija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė – Teisė kreiptis į teismą kilus tarptautiniams ginčams – Direktyva 2003/8/EB – Taikymo sritis – Teisinės pagalbos prašymas, pateiktas valstybės narės, kurioje vyksta teismas, kompetentingai institucijai – Dokumentų, pridėtų prie teisinės pagalbos prašymo, vertimo išlaidų atlyginimas“

Įvadas

1. Šiuo prašymu priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismui suteikiama galimybė patikslinti Tarybos direktyvos 2003/8/EB[2], kuria siekiama nustatyti minimalias bendras teisinės pagalbos tarptautiniuose ginčuose taisykles, taikymo sritį.

2. *Bundesarbeitsgericht* (Federalinis darbo teismas, Vokietija) nagrinėja ginčą, susijusį su išlaidų, patirtų dėl teisinės pagalbos prašymo, konkrečiai kalbant, dokumentų, pridėtų prie šio prašymo, vertimo išlaidų, atlyginimu. Vokietijos įstatyme, kuriuo į nacionalinę teisę perkelta Direktyva 2003/8, nenumatyta teisinė pagalba paties proceso dėl teisinės pagalbos išlaidoms padengti, kai toks prašymas pateikiamas Vokietijos teismui, kuris taip pat yra kompetentinga institucija. Šiuo prašymu Vokietijos aukščiausiasis darbo teismas netiesiogiai siekia patikrinti, ar nacionalinės teisės nuostatos atitinka Direktyvą 2003/8 (toliau – direktyva).

1 Originalo kalba: anglų.

2 2003 m. sausio 27 d. direktyva, numatanti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles (OL L 26, 2003, p. 41; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 90).

Teisinis pagrindas

ES teisė

3. Direktyvoje 2003/8 nustatyta:

„3 straipsnis

Teisė į teisinę pagalbą

1. Fiziniai asmenys, kurie yra ginčo, kuriam taikoma ši direktyva, šalys, turi teisę gauti tinkamą teisinę pagalbą, kad galėtų tinkamai [veiksmingai] įgyvendinti teisę kreiptis į teismą šioje direktyvoje nustatytomis sąlygomis.

2. Teisinė pagalba yra laikoma tinkama, kai ji užtikrina:

a) ikiteismines konsultacijas numatant pasiekti taikos sutartį iki prasidedant teisminiam nagrinėjimui,

b) teisinę pagalbą bei atstovavimą teisme ir gavėjo atleidimą nuo bylinėjimosi išlaidų, įskaitant 7 straipsnyje nurodytas išlaidas ir atlyginimą asmenims, teismo įpareigotiems atlikti veiksmus teisminio nagrinėjimo metu, arba pagalbą atlyginant šias išlaidas.

<…>

7 straipsnis

Su ginčo tarptautiniu pobūdžiu susijusios išlaidos

Valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas, suteikiama teisinė pagalba apima šias išlaidas, tiesiogiai susijusias su ginčo tarptautiniu pobūdžiu:

<…>

b) teismo ar kompetentingos institucijos reikalaujamų ir gavėjų pateikiamų dokumentų, būtinų bylai išspręsti, vertimą;

<…>

8 straipsnis

Išlaidos, kurias atlygina nuolatinės gyvenamosios vietos ar vietos, kurioje asmuo paprastai gyvena, valstybė narė

Valstybė narė, kurioje teisinės pagalbos prašytojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą ar vietą, kurioje jis paprastai gyvena, suteikia 3 straipsnio 2 dalyje nurodytą teisinę pagalbą, kurios reikia padengti:

a) išlaidas, susijusias su vietinio advokato arba bet kurio kito asmens, pagal įstatymą turinčio teisę teikti teisines konsultacijas, patirtas toje valstybėje narėje iki tol, kol buvo gautas teisinės pagalbos prašymas laikantis šios direktyvos valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas, paslaugomis;

b) prašymo ir būtinų patvirtinamųjų dokumentų vertimą pateikiant prašymą tos valstybės narės institucijoms.

<…>

13 straipsnis

Teisinės pagalbos prašymų įteikimas ir perdavimas

1. Teisinės pagalbos prašymai gali būti įteikiami arba:

a) valstybės narės, kurioje prašytojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą ar vietą, kurioje jis paprastai gyvena, kompetentingai institucijai (perduodančiajai institucijai), arba

b) valstybės narės, kurioje vyksta teismas ar kurioje turi būti vykdomas sprendimas, kompetentingai institucijai (priimančiajai institucijai).

2. Teisinės pagalbos prašymai yra sudaromi ir patvirtinamieji dokumentai išverčiami į:

a) kompetentingos priimančiosios institucijos valstybės narės oficialią kalbą ar vieną iš jos kalbų, kuri atitinka vieną iš Bendrijos institucijų kalbų; arba

b) kitą kalbą, kurią ta valstybė narė yra nurodžiusi, kaip jai priimtiną kalbą laikantis 14 straipsnio 3 dalies.

<…>

4. Kompetentinga perduodančioji institucija padeda prašytojui užtikrindama, kad prie prašymo būtų pridėti visi patvirtinamieji dokumentai, kurių jos žiniomis reikia, kad prašymas būtų nagrinėjamas. Ji taip pat padeda prašytojui pasirūpindama būtinu patvirtinamųjų dokumentų vertimu laikydamasi 8 straipsnio b punkto.

Kompetentinga perduodančioji institucija perduoda prašymą kompetentingai priimančiajai institucijai kitoje valstybėje narėje per 15 dienų nuo tinkamai viena iš šio straipsnio 2 dalyje nurodytų kalbų sudaryto prašymo ir patvirtinamųjų dokumentų, jei būtina, išverstų į vieną iš tų kalbų, įteikimo dienos.

<…>

6. Valstybės narės negali imti mokesčio už paslaugas, suteiktas laikantis šio straipsnio 4 dalies.“

Vokietijos teisė

4. Direktyva 2003/8 buvo perkelta į Vokietijos teisę *Zivilprozessordnung* (Civilinio proceso kodeksas, toliau – ZPO) 114–127a ir 1076–1078 straipsniais.

5. Remiantis ZPO 114 straipsnio 1 dalimi:

„Šalis, kuri dėl savo asmeninės ir finansinės padėties negali padengti teismo išlaidų arba gali jas padengti tik iš dalies ar keliais mokėjimais, paprašiusi gauna teisinę pagalbą, jei numatomas ieškinys ar gynyba teisme turi pakankamą galimybę laimėti ir jais nepiktnaudžiaujama. Tarptautinei teisinei pagalbai Europos Sąjungos teritorijoje papildomai taikomi 1076–1078 straipsniai.“

6. ZPO 117 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodyta:

„(1) Teisinės pagalbos prašymas pateikiamas bylą nagrinėjančiam teismui; <…>

(2) Prie prašymo pridedama bylos šalies deklaracija apie asmeninę ir finansinę padėtį (šeiminė padėtis, profesija, turtas, pajamos ir išlaidos) ir atitinkami patvirtinamieji dokumentai <…>“

7. ZPO 1076 straipsnyje nurodyta:

„Tarptautinei teisinei pagalbai Europos Sąjungos teritorijoje, teikiamai pagal [Direktyvą 2003/8/EB], taikomi 114–127a straipsniai, jei nenumatyta kitaip.“

8. Remiantis ZPO 1078 straipsnio 1 dalimi:

„Pateikiamus tarptautinės teisinės pagalbos prašymus nagrinėja bylą nagrinėjantis teismas arba už sprendimo vykdymą atsakingas teismas. Prašymai turi būti surašyti vokiečių kalba, o patvirtinamieji dokumentai – išversti į vokiečių kalbą. <…>“

9. Pagal Vokietijos teismų praktiką, kaip paaiškinta prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo, remiantis tomis nuostatomis nenumatytas teisinės pagalbos suteikimas vykstant pačiam teisinės pagalbos procesui, nes šis procesas nėra „teismo procesas“, kaip jis suprantamas pagal ZPO 114 straipsnį. Todėl negalimas deklaracijos ir patvirtinamųjų dokumentų, kuriuos reikia pridėti prie teisinės pagalbos prašymo, vertimo į kalbą, kuria vykdomas teismo procesas, išlaidų padengimas. Taigi, kai asmuo, kurio gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje narėje, tiesiogiai pareiškia ieškinį Vokietijos teisme ir kartu pateikia teisinės pagalbos prašymą, jam taikomos tos pačios nuostatos, kaip ir Vokietijos gyventojams.

Faktinės aplinkybės, procesas ir prejudiciniai klausimai

10. J. Šalplachta gyvenamoji vieta yra Čekijos Respublikoje. 2013 m. rugsėjo 24 d. jis *Arbeitsgericht Zwickau* (Cvikau darbo teismas, Vokietija) per savo atstovą iš Vokietijos pareiškė ieškinį dėl neišmokėto darbo užmokesčio bendrovei *Elektroanlagen & Computerbau GmbH*, kurios buveinė yra Vokietijoje, ir kartu pateikė teisinės pagalbos prašymą. 2013 m. lapkričio 27 d. jis raštu paprašė įtraukti į teisinę pagalbą ir dokumentų, įrodančių jo pajamas ir turtinę padėtį, vertimo išlaidas.

11. 2014 m. balandžio 8 d. *Arbeitsgericht Zwickau* (Cvikau darbo teismas) gavo ieškovo 2013 m. rugsėjo 23 d. pasirašytą, vokiečių kalba užpildytą deklaraciją apie jo asmeninę ir finansinę padėtį. Deklaracijos formą, paaiškinimus ir patvirtinamuosius dokumentus į vokiečių kalbą išvertė Drezdene (Vokietija) įsteigtas komercinis vertimų biuras. Dvi vertimų biuro jam atsiųstas sąskaitas ieškovas pridėjo prie teismo dokumentų.

12. *Arbeitsgericht Zwickau* (Cvikau darbo teismas) patenkino ieškovo pateiktą teisinės pagalbos bylinėjantis pirmojoje instancijoje prašymą, bet atmetė prašymą atlyginti vertimo išlaidas. *Landesarbeitsgericht* (Apygardos darbo teismas) atmetė ieškovo pateiktą apeliacinį skundą. Ieškovas pateikė kasacinį skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme.

13. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad kasacinį skundą reikėtų patenkinti tik tuo atveju, jei ZPO 114 ir paskesnius straipsnius pagal Sąjungos teisę reikėtų aiškinti taip, kad Vokietijos Federacinės Respublikos garantuojama teisinė pagalba apima ieškovo patirtas prie teisinės pagalbos prašymo pridedamas deklaracijos ir patvirtinamųjų dokumentų vertimo išlaidas. Priešingu atveju kasacinį skundą reikėtų atmesti.

14. Tokiomis aplinkybėmis *Bundesarbeitsgericht* (Federalinis darbo teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar tam, kad fizinis asmuo galėtų pasinaudoti teise į veiksmingą teisminę gynybą tarptautinio ginčo, kaip jis suprantamas pagal [Direktyvos 2003/8] 1 ir 2 straipsnius, atveju, būtina, kad Vokietijos Federacinės Respublikos garantuojama teisinė pagalba apimtų ieškovo patirtas deklaracijos ir teisinės pagalbos prašymo patvirtinamųjų dokumentų vertimo išlaidas, kai pareikšdamas ieškinį teisme, kuris yra ir priimančioji institucija, kaip ji suprantama pagal direktyvos 13 straipsnio 1 dalies b punktą, ieškovas kartu pateikia teisinės pagalbos prašymą, o vertimu pasirūpino pats?“

15. 2015 m. gruodžio 15 d. Teisingumo Teismas gavo nacionalinio teismo nutartį, kuria prašoma priimti prejudicinį sprendimą. Pastabas raštu pateikė J. Šalplachta, Vokietijos, Čekijos vyriausybės ir Europos Komisija. J. Šalplachta, Vokietijos, Ispanijos vyriausybės ir Komisija buvo išklausyti 2016 lapkričio 9 d. vykusiame teismo posėdyje.

Analizė

Įvadas

16. Pagal Direktyvos 2003/8 13 straipsnio 1 dalies a ir b punktus teisinės pagalbos prašytojui suteikiamas procesinis pasirinkimas pateikti savo prašymą valstybės narės, kurioje jis turi nuolatinę gyvenamąją vietą ar vietą, kurioje jis paprastai gyvena, kompetentingai institucijai (a punktas) arba valstybės narės, kurioje vyksta teismas ar kurioje turi būti vykdomas sprendimas, kompetentingai institucijai (b punktas).

17. Kai teisinės pagalbos prašymas pateikiamas valstybėje narėje, kur prašytojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą ar vietą, kurioje jis paprastai gyvena, tos valstybės narės kompetentinga institucija tampa „perduodančiąja institucija“, o valstybės narės, kurioje vyksta teismas ar kurioje turi būti vykdomas sprendimas, kompetentinga institucija tampa „priimančiąja institucija“.

18. Pagal Direktyvos 2003/8 13 straipsnio 4 dalį valstybės narės, kurioje teisinės pagalbos prašytojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą ar vietą, kurioje jis paprastai gyvena, perduodančioji institucija, prieš perduodama parašymą priimančiajai institucijai, turi padėti prašytojui ir pasirūpinti būtinu patvirtinamųjų dokumentų vertimu.

19. Ši nuostata atspindi Direktyvos 2003/8 8 straipsnio b punktą, pagal kurį valstybė narė, kurioje teisinės pagalbos prašytojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą ar vietą, kurioje jis paprastai gyvena, turi suteikti teisinę pagalbą, kurios reikia prašymo ir būtinų patvirtinamųjų dokumentų vertimo išlaidoms padengti pateikiant prašymą tos valstybės narės kompetentingoms institucijoms.

20. Vis dėlto Direktyvoje 2003/8 nėra aiškiai aptariamas vertimo išlaidų atlyginimo klausimas, kai teisinės pagalbos prašymas pateikiamas valstybės narės, kurioje vyksta teismas, institucijoms (teismo vietos valstybė narė).

21. Nagrinėjamu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, ar pagal Direktyvą 2003/8 tos išlaidos turi būti padengtos ir pastaruoju atveju.

22. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia nustatyti, ar pagal Direktyvą 2003/8 teisinė pagalba, suteikta valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas, turi apimti ieškovo patirtas deklaracijos ir teisinės pagalbos prašymo patvirtinamųjų dokumentų vertimo išlaidas, kai minėtas prašymas pateikiamas tos valstybės narės kompetentingai institucijai, o ne valstybės narės, kurioje teisinės pagalbos prašytojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą ar vietą, kurioje jis paprastai gyvena, institucijoms.

Atitinkamų nuostatų formuluotė

23. Nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi direktyvos 1, 2 straipsniais ir 13 straipsnio 1 dalies b punktu, manau, jog tam, kad pateiktų naudingą atsakymą, Teisingumo Teismas turėtų aiškinti direktyvos 3 ir 7 straipsnius.

24. Pagal Direktyvos 2003/8/EB 3 straipsnio 1 dalį fiziniai asmenys, kurie yra ginčo, kuriam taikoma ši direktyva, šalys, turi teisę gauti tinkamą teisinę pagalbą, kad galėtų veiksmingai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą šioje direktyvoje nustatytomis sąlygomis. Teisinė pagalba laikoma tinkama, kai, konkrečiai kalbant, ja užtikrinama teisinė pagalba ir atstovavimas teisme ir gavėjo atleidimas nuo bylinėjimosi išlaidų, įskaitant 7 straipsnyje nurodytas išlaidas ir atlyginimą asmenims, teismo įpareigotiems atlikti veiksmus vykstant teisminiam nagrinėjimui, arba pagalba atlyginant šias išlaidas (3 straipsnio 2 dalies b punktas).

25. Teisinės pagalbos sąlygos ir dydis toliau nustatyti direktyvos 5 ir 11 straipsniuose.

26. Šiomis nuostatomis reguliuojama teisė į teisinę pagalbą tiek valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas (5–7 straipsniai), tiek teisinės pagalbos prašytojo nuolatinės gyvenamosios vietos ar vietos, kurioje jis paprastai gyvena, valstybėje narėje (8 straipsnis).

27. Konkrečiai dėl su ginčo tarptautiniu pobūdžiu susijusių išlaidų direktyvos 7 straipsnio b punkte nustatyta, kad teisinė pagalba turi apimti išlaidas, tiesiogiai susijusias su ginčo tarptautiniu pobūdžiu, įskaitant patirtas dėl teismo ar kompetentingos institucijos reikalaujamų ir gavėjų pateikiamų dokumentų, būtinų bylai išspręsti, vertimo.

28. Pagal direktyvos 8 straipsnio b punktą valstybė narė, kurioje teisinės pagalbos prašytojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą ar vietą, kurioje jis paprastai gyvena, suteikia teisinę pagalbą, kurios reikia prašymo ir būtinų patvirtinamųjų dokumentų vertimo išlaidoms padengti pateikiant prašymą tos valstybės narės institucijoms.

29. Šių nuostatų tekste aiškiai nenurodytos teisinės pagalbos prašymo vertimo išlaidos, patirtos, kai prašymas pateikiamas valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas. Viena vertus, direktyvos 7 straipsnyje, kuriame reglamentuojamos valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas, patirtos išlaidos, minimas dokumentų, kurie yra „būtini bylai išspręsti“, vertimas, bet jame aiškiai neminimos išlaidos, patirtos dėl teisinės pagalbos prašymo. Kita vertus, direktyvos 8 straipsnyje, kuriame aiškiai reglamentuojamos tokios išlaidos, minimos tik valstybės narės, kurioje teisinės pagalbos prašytojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą ar vietą, kurioje jis paprastai gyvena, padengiamos išlaidos.

30. Atsirandanti dviprasmybė atsispindi šioje byloje išreikštose prieštaringose pozicijose.

31. Nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad toks aiškinimas negali būti aiškiai kildinamas iš direktyvos, jis laikosi nuomonės, kad Direktyvos 2003/8 8 straipsnis reiškia, kad teisinės pagalbos prašytojo patirtas deklaracijos ir teisinės pagalbos prašymo patvirtinamųjų dokumentų vertimo išlaidas turi padengti tik valstybė narė, kurioje teisinės pagalbos prašytojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą ar vietą, kurioje jis paprastai gyvena, šiuo atveju Čekijos Respublika. Šis teismas taip pat pažymi, kad nors toks aiškinimas lemia, kad vertimo išlaidos iš viso nėra

padengiamos, kai prašymas pateikiamas tiesiogiai valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas, šis padarinys kyla iš prašytojo padaryto procesinio pasirinkimo. Prašytojas turėjo galimybę kreiptis dėl teisinės pagalbos Čekijos Respublikoje ir, jei jis tai būtų padaręs, jam nebūtų kilę jokių neigiamų teisinių padarinių.

32. Trys į bylą įstojusios valstybės narės sutinka su šiuo požiūriu.

33. Vokietijos, Čekijos ir Ispanijos vyriausybės pažymi, kad Direktyvos 2003/8 7 straipsnyje nurodytos išlaidos, patirtos dėl dokumentų, „būtinų bylai išspręsti“, vertimo, ir jame aiškiai nekalbama apie dokumentų, susijusių su teisinės pagalbos prašymu, vertimo išlaidas. Jos pažymi, kad išlaidos, patirtos dėl teisinės pagalbos prašymo, *stricto sensu* nėra teismo proceso išlaidos. Iš tiesų Ispanijos vyriausybė pabrėžia, kad kai kuriose teisinėse sistemose teisinės pagalbos prašymas yra teikiamas ne teismui, o kompetentingai administracinei institucijai ir šis prašymas nagrinėjamas pagal administracinę procedūrą, kuri yra nepriklausoma nuo teismo proceso, per kurį ginčas nagrinėjamas iš esmės. Net ir tose teisinėse sistemose, kuriose teisinės pagalbos prašymas turi būti pateiktas teismui, kompetentingam nagrinėti ginčą iš esmės, toks prašymas vis vien yra nagrinėjamas pagal atskirą nuo teismo proceso dėl to ginčo procedūrą.

34. Ieškovas pagrindinėje byloje ir Komisija laikosi priešingo požiūrio.

35. Ieškovas tvirtina, kad išlaidų, patirtų dėl teisinės pagalbos prašymo, pašalinimas iš teisinės pagalbos srities kliudytų pasinaudoti teise kreiptis į teismą kilus tarptautiniams ginčams. Jeigu tokios išlaidos būtų padengiamos tik prašytojo nuolatinės gyvenamosios vietos ar vietos, kurioje jis paprastai gyvena, valstybėje narėje, prašytojas atsidurtų nepalankesnėje padėtyje dėl to, kad pateikė teisinės pagalbos prašymą tiesiogiai valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas; taip būtų apribotos jo procedūrinės galimybės pagal direktyvą ir jis potencialiai atsidurtų nesaugioje padėtyje laiko terminų laikymosi aspektu.

36. Komisija tvirtina, kad teisinės pagalbos dydis pagal direktyvą turi būti nustatytas atsižvelgiant į tikslus, kuriuos ja bandoma pasiekti, be to, tai neturi priklausyti nuo teisinės pagalbos prašytojo pasirinkto procedūrinio mechanizmo. Būtų nenuoseklu išplėsti teisinę pagalbą taip, kad ji apimtų vertimo išlaidas, susijusias su teisinės pagalbos prašymu, tik tuo atveju, kai toks prašymas pateikiamas prašytojo nuolatinės gyvenamosios vietos ar vietos, kurioje jis paprastai gyvena, valstybėje narėje, tačiau to nedaryti, kai prašymas pateikiamas valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas. Anot Komisijos, vertimo išlaidos turi būti padengiamos abiem atvejais.

37. Kadangi atitinkamų direktyvos nuostatų formuluotės aiškinimas gali būti prieštaringas, toliau remsiuosi teleologiniu ir sisteminiu aiškinimu ir – kaip papildomu argumentu – direktyvos priėmimo istorija.

Direktyvos 2003/8 sistema ir tikslas

38. Kaip matyti iš Direktyvos 2003/8 1 straipsnio 1 dalies ir 5 bei 6 konstatuojamųjų dalių, ja siekiama asmenims, neturintiems pakankamai lėšų, užtikrinti veiksmingą teisę kreiptis į teismą kilus tarptautiniams ginčams.

39. Taigi direktyvos tikslas yra įgyvendinti teisę į veiksmingą teisminę gynybą ginčų kategorijose, patenkančiose į tos direktyvos taikymo sritį, vadovaujantis Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio 3 dalimi, kurioje užtikrinama teisė į teisinę pagalbą, kai ši pagalba būtina veiksmingam teisės kreiptis į teismą įgyvendinimui užtikrinti [3].

40. Šiam tikslui pasiekti direktyvoje nustatytos tam tikros minimalios bendrosios taisyklės, konkrečiai kalbant, susijusios su teise į tinkamą teisinę pagalbą (3 straipsnis) ir teisinės pagalbos dydžiu tarptautinių ginčų atvejais (7 straipsnis). Taip direktyva siekiama įveikti kreipimosi į teismą kliūtis, kylančias dėl papildomų išlaidų, susijusių su tarptautiniu ginčo pobūdžiu.

41. Mano nuomone, tam, kad būtų užtikrintas direktyvos tikslų pasiekimas, „tinkama teisinė pagalba“, kaip ji suprantama pagal direktyvos 3 ir 7 straipsnius, turi būti aiškinama kaip apimanti ir išlaidas, patirtas dėl paties tarptautinio teisinės pagalbos prašymo pobūdžio, kaip antai prašymo ir patvirtinamųjų dokumentų vertimo išlaidas.

42. Direktyvos numatytose situacijose teisinės pagalbos prašymo pateikimas yra išankstinė teisės kreiptis į teismą užtikrinimo sąlyga. Asmenims, kurie dėl savo ekonominės padėties yra nepajėgūs padengti bylinėjimosi išlaidų, būtų sunku padengti dokumentų, būtinų norint pateikti tarptautinės teisinės pagalbos prašymą, vertimo išlaidas. Todėl, jeigu prašytojas negalėtų gauti pagalbos vertimo išlaidoms, susijusioms su jo teisinės pagalbos prašymu, padengti, kiltų pavojus teisės kreiptis į teismą įgyvendinimui kilus tarptautiniams ginčams.

43. Šį argumentą patvirtina direktyvos sistema; jos nuostatose numatytas ne tik bylinėjimosi išlaidų padengimas, bet taip pat minimos teisinių konsultacijų išlaidos prieš pateikiant teisinės pagalbos prašymą ir išlaidos, patirtos dėl teisinės pagalbos prašymo (8 straipsnis).

44. Be to, kadangi direktyvoje įtvirtintos nuostatos dėl teisinės pagalbos prašymų išlaidų atlyginimo, tokios išlaidos turi būti atlygintos neatsižvelgiant į tai, kokį procedūrinį sprendimą pasirinko prašytojas pagal direktyvos 13 straipsnio 1 dalį.

45. Teisinės pagalbos dydis neturi keistis atsižvelgiant į procedūrinio mechanizmo, naudoto pateikiant teisinės pagalbos prašymą, pasirinkimą.

46. Pirma, tokių išlaidų neįtraukimas esant situacijai, kai prašymas pateikiamas tiesiogiai valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas, praktiškai ribotų prašytojo pasirinkimą iš dviejų procedūrinių alternatyvų, aiškiai numatytų direktyvos 13 straipsnio 1 dalyje. Antra, toks apribojimas potencialiai verstų prašytoją pasirinkti labiau varžantį procedūrinį sprendimą. Užuot pateikęs teisinės pagalbos prašymą tiesiogiai teismui, kompetentingam nagrinėti ginčą iš esmės, prašytojas būtų priverstas pradėti du atskirus procesus: pirmąjį kompetentingame teisme, kad užsitikrintų laiko terminų laikymąsi, ir antrąjį valstybės narės, kurioje yra jo nuolatinė gyvenamoji vieta ar vieta, kurioje jis paprastai gyvena, kompetentingose institucijose, kad gautų išlaidų, patirtų dėl teisinės pagalbos prašymo, atlyginimą.

47. Manau, iš direktyvos 3, 7 ir 8 straipsnių nuostatų negalima daryti išvados, kad ten įtvirtintas toks tikslas. Nenuoseklu suteikti prašytojui du alternatyvius pasirinkimus ir tada įstumti jį į nepalankesnę padėtį už tai, kad naudojasi viena iš aiškiai numatytų procedūrinių alternatyvų. Toks teisinės pagalbos prašytojo procedūrinių pasirinkimų apribojimas kliudytų įgyvendinti teisę kreiptis į teismą, o tai prieštarauja pagal direktyvą siekiamiems tikslams.

3 Be abejo, direktyvos priėmimo momentu Chartija valstybėms narėms dar nebuvo teisiškai privaloma. Žr. Lenkijos teisinėje literatūroje: K. Kowalik-Bańczyk, „Pojęcie sporu transgranicznego w dyrektywie Rady Nr. 2003/8“, W. Czapliński, A. Wróbel (leid.), *Współpraca sądowa*, Varšuva, 2007, p. 39, p. 42.

48. Mano nuomone, atsižvelgiant į direktyvos sistemą ir tikslą, jos 7 straipsnis, kuriame nustatoma, jog teisinė pagalba valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas, turi apimti išlaidas, tiesiogiai susijusias su tarptautiniu ginčo pobūdžiu, negali būti aiškinamas kaip neapimantis dokumentų, reikalingų sprendžiant dėl teisinės pagalbos prašymo, vertimo išlaidų vykstant tokiam ginčui.

49. Todėl manau, kad tiek Direktyvos 2003/8 sistema, tiek jos tikslas patvirtina aiškinimą, pagal kurį teisinė pagalba pagal šios direktyvos 3 ir 7 straipsnius apima vertimo išlaidas, patirtas dėl tarptautinio teisinės pagalbos prašymo, įkaitant situaciją, kai toks prašymas yra tiesiogiai pateikiamas valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas.

Direktyvos 2003/8 priėmimo istorija

50. Mano nuomone, tokį direktyvos 3, 7 ir 8 straipsnių aiškinimą patvirtina jos priėmimo istorija.

51. Komisijos pasiūlyme [4] vienas straipsnis (5 straipsnis) buvo susijęs su išlaidomis dėl tarptautinio ginčo pobūdžio. Jo pirmos dvi dalys buvo susijusios su išlaidomis, patirtomis valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas, o trečioji dalis buvo skirta išlaidoms, patirtoms valstybėje narėje, kurioje yra prašytojo gyvenamoji vieta, reglamentuoti [5]. Todėl pagal sistemą, numatytą Komisijos pateiktame pasiūlyme, tarptautinių ginčų išlaidas dažniausiai turi padengti valstybė narė, kurioje vyksta teismas, išskyrus išimtį, kai tam tikros išlaidos patiriamos valstybėje narėje, kurioje yra prašytojo gyvenamoji vieta. Šios nuostatos struktūra liko nepakeista po svarstymo Europos Parlamente, pateikta tik 5 straipsnio 3 dalies pataisa, siekiant užtikrinti nuoseklumą su pasiūlyta 2 straipsnio 1 dalies pataisa [6].

52. Galiausiai Tarybos priimtos direktyvos tekste [7] nuostatos dėl išlaidų, susijusių su tarptautiniu ginčo pobūdžiu, buvo iš dalies pakeistos ir įtvirtintos dviejuose skirtinguose straipsniuose – 7 straipsnyje „Su ginčo tarptautiniu pobūdžiu susijusios išlaidos“ ir 8 straipsnyje „Išlaidos, kurias atlygina nuolatinės gyvenamosios vietos ar vietos, kurioje asmuo paprastai gyvena, valstybė narė“. Vis dėlto iš tų pakeitimų neatrodo, kad Taryba ketino nutolti nuo Komisijos pasiūlytos sistemos koncepcijos, pagal kurią išlaidas, susijusias su tarptautiniu ginčo pobūdžiu, paprastai padengia valstybė narė, kurioje vyksta teismas, išskyrus kai kurias ypatingas išlaidas, patirtas valstybėje narėje, kurioje yra prašytojo nuolatinė gyvenamoji vieta ar vieta, kurioje jis paprastai gyvena. Išties šio principo požymių vis dar galima rasti direktyvos konstatuojamosiose dalyse [8].

53. Taigi priėmimo istorija patvirtina Komisijos poziciją šioje byloje, kad 8 straipsnis buvo numatytas kaip bendrosios taisyklės, pagal kurią išlaidas turi padengti valstybė narė, kurioje vyksta teismas, išimtis. Bet kuriuo atveju manau, kad Ispanijos vyriausybės teismo posėdyje išreikštas požiūris, jog 7 ir 8 straipsniuose nustatyta taisyklė dėl išlaidų paskirstymo, detaliai nustatant, kokias išlaidas kuri iš atitinkamų dviejų valstybių narių padengia, yra nepagrįstas. Konkrečiai kalbant, kaip jau minėjau [9], nesuprantu, kaip 7 straipsnis gali būti aiškinamas kaip neapimantis dokumentų, būtinų sprendimui dėl

4 Pasiūlymas dėl Tarybos direktyvos, numatančios teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos ir kitų civilinio proceso finansinių aspektų taisykles (2002 m. sausio 18 d. COM(2002) 13).

5 Komisijos pasiūlymo 5 straipsnis buvo suformuluotas taip: „Su ginčo tarptautiniu pobūdžiu susijusios išlaidos. Valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas, suteikiama teisinė pagalba apima išlaidas, tiesiogiai susijusias su ginčo tarptautiniu pobūdžiu. Šias išlaidas sudaro vertimas žodžiu ir raštu ir kelionės išlaidos tais atvejais, kai pačių suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas teismo posėdyje yra privalomas. Valstybė narė, kurioje teisinės pagalbos prašytojas nuolat gyvena, turi suteikti teisinę pagalbą išlaidoms, gavėjo patirtoms toje valstybėje, ypač vietinio teisininko konsultacijų išlaidoms, padengti.“

6 2002 m. rugsėjo 25 d. Europos Parlamento teisėkūros rezoliucija P5_TA(2002)0441. 17 pataisa: „5 straipsnio 3 dalis: valstybė narė, kurioje teisinės pagalbos prašytojas gyvena arba paprastai gyvena, turi kompensuoti teisinės pagalbos išlaidas.“

7 2002 lapkričio 18 d. Tarybos dokumentas Nr. 13385/02.

8 Žr. 23 konstatuojamąją dalį, pagal kurią teisinę pagalbą suteikia valstybė narė, kurioje vyksta teismas arba kurioje prašoma įvykdyti sprendimą, išskyrus ikiteisminę pagalbą.

9 Žr. šios išvados 48 punktą.

teisinės pagalbos prašymo priimti, vertimo išlaidų, kai toks prašymas pateikiamas valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas. Toks siauras aiškinimas, mano nuomone, prieštarautų direktyvos tikslui užtikrinti teisę gauti tinkamą teisinę pagalbą, kad būtų veiksmingai įgyvendinama teisė kreiptis į teismą kilus tarptautiniams ginčams.

54. Galiausiai pažymiu, kad Vokietijos vyriausybė teismo posėdyje atkreipė dėmesį į faktą, jog direktyva pakeitė bendradarbiavimo sistemą teisinės pagalbos srityje, įtvirtintą 1977 m. Europos Tarybos Strasbūro susitarime [10].

55. Strasbūro susitarime buvo numatyta tarptautinės teisinės pagalbos prašymų perdavimo sistema, pagal kurią prašytojams sudaryta galimybė kreiptis dėl teisinės pagalbos valstybėje, kurioje jie gyvena. Susitarime taip pat buvo nustatyta, kad perduodančioji institucija turi p prašytojui užtikrindama, kad prie prašymo būtų pridėti visi reikiami dokumentai, ir pasirūpindama bet kokiu būtinu dokumentų vertimu (3 straipsnis).

56. Direktyvos 13 straipsnyje numatyti pranešimo ir perdavimo mechanizmai tiesiogiai grindžiami Strasbūro susitarimo mechanizmais [11].

57. Vis dėlto nemanau, kad šiuo istoriniu argumentu galima remtis bandant įrodyti, kaip siekė Vokietijos vyriausybė, kad direktyva pakeitė Strasbūro susitarimą ir dėl to vertimo išlaidos, patirtos dėl teisinės pagalbos prašymo, padengiamos tik esant tokioms situacijoms, kurios anksčiau buvo numatytos Strasbūro susitarime, t. y. tik tada, kai prašytojas naudojasi tarptautine teisinės pagalbos prašymų perdavimo sistema pateikdamas tokį prašymą valstybėje narėje, kurioje jis gyvena.

58. Strasbūro susitarimu įvesta tarptautinė teisinės pagalbos prašymų perdavimo sistema, bet neaptartas teisinės pagalbos dydis valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas. Direktyvos priėmimo istorija rodo, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas ketino Strasbūro susitarimo, kuris buvo mažai taikytas praktikoje, pagrindu sukurti labiau išvystytą sistemą [12].

59. Jeigu Vokietijos vyriausybės siūlomam aiškinimui būtų pritarta, tai reikštų, kad direktyvoje nėra gerokai patobulinta pagal Strasbūro susitarimą galiojusi sistema.

60. Tokia išvada, man atrodo, būtų priešinga Sąjungos teisės aktų leidėjo ketinimams. Pagrindinis direktyvos tikslas nebuvo sukurti kitą teisinės pagalbos prašymų perdavimo tarp atskirų valstybių sistemą, nes toks mechanizmas jau egzistavo pagal Strasbūro susitarimą. Direktyva siekiama garantuoti veiksmingą teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą kitoje valstybėje narėje, įskaitant situaciją, kai prašytojas pasirenka pateikti teisinės pagalbos prašymą tiesiogiai valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas. Kad šis pasirinkimas būtų veiksmingas, teisinė pagalba taip pat turėtų apimti išlaidas, susijusias su tarptautiniu teisinės pagalbos prašymo pobūdžiu.

61. Atsižvelgdamas į visas šias priežastis, manau, kad tiek sisteminiai, tiek teleologiniai argumentai patvirtina tokį direktyvos 3 ir 7 straipsnių aiškinimą: teisinė pagalba turi apimti ieškovo patirtas deklaracijos ir teisinės pagalbos prašymo patvirtinamųjų dokumentų vertimo išlaidas; šį aiškinimą taip pat patvirtina direktyvos priėmimo istorija.

10 1977 m. Strasbūre pasirašytas Europos susitarimas dėl teisinės pagalbos prašymų perdavimo (prieinamas http://www.coe.int/en/web/conventions/). Direktyvos priėmimo momentu susitarimą buvo ratifikavusios visos Sąjungos valstybės narės, išskyrus Vokietiją. Panašus teisinės pagalbos prašymų perdavimo mechanizmas yra numatytas ir 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvencijoje dėl tarptautinės teisės kreiptis į teismą, kurią tuo metu buvo ratifikavusios tik šešios valstybės narės.

11 Žr. direktyvos 26 konstatuojamąją dalį.

12 Žr. Komisijos žaliąją knygą „Teisinė pagalba civilinėse bylose: problemos susiduriant su tarptautiniu bylininku“ (2000 m. vasario 9 d. COM(2000), p. 15).

Išvada

62. Atsižvelgdamas į visus pirma pateiktus argumentus, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Bundesfinanzgericht* (Federalinis darbo teismas, Vokietija) pateiktą prejudicinį klausimą:

2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyvos 2003/8/EB, numatančios teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles, 3 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad teisinė pagalba, suteikta valstybėje narėje, kurioje vyksta teismas, turi apimti ieškovo patirtas deklaracijos ir teisinės pagalbos prašymo patvirtinamųjų dokumentų vertimo išlaidas, kai tas prašymas pateikiamas tos valstybės narės kompetentingai institucijai.